

LIBER VII.

QUÆSTIONES IN JUDICES.

QUÆSTIO I.

IN fine libri Jesu Nave breviter narrator porrexit historiam, quousque filii Israël ad colendos deos alienos declinaverunt: in hoc autem libro ad ordinem reditur, quomodo consequentia gesta fuerint post mortem Jesu Nave. Non ergo ab illo tempore incipit liber, quo populus ad colenda simulacra defluxit¹, sed a prioribus interpositis temporibus, quibus ea gesta sunt; post quæ ad illa pervenit.

QUÆSTIO II.

« ET factum est, postquam defunctus est Jesus, interrogabant filii Israël in Domino dicentes: Quis ascendet nobiscum ad Chananæum dux ad debellandum eum? » Et dixit Dominus: Judas ascendet. Ecce dedi terram in manu ipsius². » Hic quæritur, utrum aliquis homo Judas vocabatur, an ipsam tribum, ita ut solet, sic appellavit. Sed illi qui interrogaverant Dominum, post mortem Jesu Nave ducem requirebant: unde putatur unius expressum hominis nomen. Verum quia non solet duces nominare Scriptura cum constituuntur, nisi commemorata etiam origine parentum, et constat post Jesum duces

¹ Judic. 1, 2. — ² Ibid. 1, 2.

habuisse populum Israël, quorum primus est Gothoniel filius Cenez, rectius intelligitur nomine Judæ, tribum Juda fuisse significatam. Ab ipsa enim tribu voluit Dominus incipere conteri Chananæos. Et cum populus de duce interrogasset, ad hoc valuit responsio Domini, ut scirent Deum noluisse ab universo populo bellari adversus Chananæos. Dixit ergo: « Judas ascendet. » Et sequitur Scriptura narrans: « Et dixit Judas ad Simeon fratrem suum¹: » utique tribus ad tribum. Non enim adhuc vivebant illi filii Jacob, qui dicti sunt Judas et Simeon, inter cæteros fratres suos propriis nominibus appellati: sed dixit tribus Juda ad tribum Simeon: « Ascende mecum in sortem meam et bellemus in Chananæo, et ibo etiam ego tecum in sortem tuam. » Manifestum est auxilium sibi tribum Juda alterius tribus postulasse, quod redderet, cum et illi in sua sorte habere inciperent necessarium.

QUÆSTIO III.

« ET dixit Caleb: Quicumque percusserit Civitatem litterarum, et cœperit eam, dabo ei filiam meam Axam uxorem². » Jam hoc et in libro Jesu Nave commemoratum est³: sed utrum Jesu vivente factum sit, et nunc per recapitulationem repetitum; an post ejus mortem posteaquam dictum est, « Judas ascendet, » et cœpit Judas debellare Chananæos, in quo bello ista omnia gesta narrantur, merito quæritur. Sed credibilius est post mortem Jesu factum, tunc autem per prolepsim, id est, per præoccupationem commemoratum, quemadmodum et alia. Nunc enim cum res gestæ adversus Chananæos tribus Juda exponerentur, ita se narrationis ordo continet, inter cætera Judæ facta bellica, de quo, post mortem

¹ Judic. 1, 3. — ² Ibid. 12. — ³ Josuë xv, 16.

Jesu dixerat Dominus, « Judas ascendet : Et postea descenderunt filii Juda pugnare ad Chananæum, qui habitabat in montana et Austrum et campestem. Et abiit Judas ad Chananæum inhabitantem in Chebron, et exiit Chebron ex adverso. Nomen autem erat Chebron Cariatharboceph, et percussit Sesi et Achiman et Cholmi filios Enach : Et ascenderunt inde ad inhabitantes Dabir. Nomen autem Dabir quod erat ante Civitas litterarum. Et dixit Caleb : Quicumque percusserit Civitatem litterarum, et acceperit eam, dabo ei filiam meam in uxorem¹. » Constat ergo ex hoc ordine gestarum rerum tam perspicuo, post mortem Jesu hoc esse factum. Tunc vero cum civitates datæ ipsi Caleb commemorarentur, progressus ex occasione narrator, quod postea factum est præoccupavit. Nec tamen frustra arbitrator hoc de filia Caleb data in victoris præmium, bis numero Scripturam commemorare voluisse.

QUÆSTIO IV.

ALIA nascitur quæstio de filia Caleb, quod in Libro Jesu Nave sic de illa dicitur : « Et factum est, cum ingrederetur ipsa, et consilium habuit cum eo dicens : » Petam patrem meum agrum. Et exclamavit de asino², » et cætera : ubi agrum petiit a patre, atque concessus est. Hic autem, « Et factum est, inquit, cum ingrederetur ipse, monuit eam Gothoniel, ut peteret a patre suo agrum³. » Sed in eo quod dictum ibi est, « Cum ingrederetur ipsa : » et hic dictum est, « Cum ingrederetur ipse : » nihil contrarium est : simul enim ingrediebantur viam. Quod vero ibi dictum est, consilium habuit cum eo, id est, cum viro suo dicens : « Petam patrem meum agrum ; et exclamavit de asino, et petiit : » in eo

¹ Judic. 1, 9-12. — ² Jos. xv, 18. — ³ Judic. 1, 14.

quod habuit consilium, ibi monita est ut peteret : quorum alterum ibi dictum est, alterum hic. Utrumque autem ita diceretur : Et consilium habuit cum eo dicens : « Peter tam patrem meum agrum : ille autem monuit eam : et exclamavit de asino. » Porro autem quod ibi agrum refertur petiisse, nec nomen ipsius agri tacitum est : hic vero cum agrum petere monita fuerit a viro suo, non agrum petiisse dicitur, « Clamans de subjugali, » quod ibi dictum est de asino, sed, « Redemptionem aquæ, » eo quod in terram Austri fuisset tradita ; subjecitque Scriptura, « Et dedit ei Caleb secundum cor ejus redemptionem excelsorum et redemptionem humilium : » quid sibi velit obscurum est, nisi forte ager ipse ideo petebatur, ut haberet de fructibus ejus unde aquam redimeret, cujus inopia in illis regionibus erat, quo nupta ducebatur. « Sed dedit ei Caleb redemptionem excelsorum, et redemptionem humilium : » non video quid subaudiamus, nisi fluentorum, excelsorum videlicet in montanis, humilium in campestribus sive in vallibus.

QUÆSTIO V.

« ET non hæreditavit Judas Gazam, et finem ejus, et Ascalonem et finem ejus, et Accaron et finem ejus, et Azotum et adjacentia ejus. Et erat Dominus cum Juda, et hæreditavit montem, quoniam non potuit hæditare inhabitantes in valle, quoniam Rechab obstitit eis, et currus erant eis ferrei¹. » Quod in libro Jesu Nave, cum illum locum tractarem², ubi scriptum est : « Et dedit Dominus Israël omni terram, cum multas ejus partes nondum possiderent³, » dixi ita posse intelligi omnem terram datam, quia ea quæ data non est in possessionem,

¹ Judic. 1, 18. — ² Lib. 11, Quæstiones in Josuë quest. XXI. — ³ Josuë XXI, 41.

data est in quamdam exercitationis utilitatem: hoc multo evidentius hic apparet, quandoquidem commemorantur civitates, quas non hæreditavit Judas, et dicitur: « Et » erat Dominus cum Juda, et hæreditavit montem, quoniam non potuerunt hæreditare inhabitantes in valle. » Quis enim non intelligat etiam hoc ipsum ad id pertinuisse, quod erat Dominus cum Juda, ne totum repente obtinendo extolleretur? Quod enim adjungit, « Quoniam Re- » chab obstitit eis, et currus erant eis ferrei: » quos currus timuerit, dictum est, non Dominus qui erat in Juda, sed ipse Judas: cur autem timuerit, cum quo Dominus erat, si quæritur, hoc est, quod prudenter intelligendum est, refringere Deum propitium etiam in cordibus suorum nimie prosperitatis excessus, ut in usum eorum convertat inimicos, non solum quando vincuntur inimici, sed etiam quando metuuntur; illud ad commendandam largitatem suam, illud ad eorum reprimendam elationem. Nam utique inimicus sanctorum est angelus Satanæ; quem tamen sibi datum colaphizantem dicit Apostolus, ne magnitudine revelationum extolleretur¹. »

QUÆSTIO VI.

« Et dederunt Caleb Chebron sicut locutus est Moyses, » et hæreditavit inde tres civitates filiorum Enach, et » abstulit inde tres filios Enach². » Jam hoc dictum est in libro Jesu Nave, quoniam illo vivo factum est: sed hic recapitulando commemoratum est, cum de tribu Juda, unde fuit Caleb Scriptura loqueretur³.

QUÆSTIO VII.

QUÆRITUR quomodo dictum sit: « Et Jebusæum habitantem in Jerusalem non hæreditaverunt filii Benjamin,

¹ 2 Cor. xii, 7. — ² Judic. i, 2. — ³ Josuë xv, 14.

» et habitavit Jebusæus cum filiis Benjamin in Jerusalem » usque in hodiernum diem¹? » cum superius legatur eadem civitas a Juda capta et incensa, interfectis in ea Jebusæis. Sed cognoscendum est istam civitatem communem habuisse duas tribus, Judam et Benjamin, sicut ostendit ipsa divisio terrarum, quæ facta est a Jesu Nave. Ipsa est enim Jebus quæ Jerusalem²: ideo duæ istæ tribus remanserunt ad templum Domini, quando cæteræ, excepta Levi quæ sacerdotalis fuit, et terras in divisionem non accepit, separaverunt se a regno Juda cum Jeroboam. Intelligendum est ergo a Juda quidem civitatem captam et incensam, interfectis qui illic reperti fuerant: sed non omnes Jebusæos esse extinctos; sive quia erant extra illam civitatem, sive quia fugere potuerunt: quos reliquos Jebusæos admissos esse a filiis Benjamin, quibus cum Juda erat civitas illa communis, in ea simul habitare. Quod ergo dictum est: Non hæreditaverunt Jebusæum filii Benjamin, » intelligendum est, quod nec tributarios eos facere potuerunt, sive voluerunt. Aut certe « Non hæreditavit Jebusæum, » dictum est, quia non sine illo tenuit terram, quæ ab illo possidebatur.

QUÆSTIO VIII.

« Et non hæreditavit Manasses Bethsan, quæ est Scytharum civitas³. » Ipsa hodie perhibetur Scythopolis dici. Potest autem movere, quomodo in illis partibus multum ab Scythia diversis potuerit esse Scytharum civitas. Sed similiter potest movere quomodo tam longe a Macedonia Macedo Alexander condiderit Alexandriam civitatem; quod utique fecit longe lateque bellando: ita etiam, cum Scythæ aliquando bellando in longinqua progredierentur, istam condere potuerunt. Nam legitur in historia gentium,

¹ Judic. i, 21. — ² Josuë xv, 63, et xvii, 28. — ³ Judic. i, 27.

universam pene Asiam Scythas aliquando tenuisse, cum regi Ægyptiorum illi, qui eis ultro bellum indixerat, irent obviam, quorum adventu territus, in suum se regnum recepit.

QUÆSTIO IX.

« ET non hæreditavit Manasses Bethsan, quæ est Scytharum civitas, neque filias ejus¹. Filias ejus » dicit civitates, quas ipsa quasi metropolis instituerat.

QUÆSTIO X.

« ET factum est, quando prævaluit Israël, et posuit » Chananæum in tributum, et auferens non abstulit » eum². » Jam tale aliquid dictum est in libro Jesu Nave, pene ipsis verbis³. Proinde aut hic per anacephalæosim dicitur, aut illic per prolepsim dictum est, id est, aut hic recapitulando, aut illic præoccupando.

QUÆSTIO XI.

« ET contribulavit Amorrhæus filios Dan in monte, » quoniam non permisit eos descendere in vallem⁴. » Et hoc similiter, aut in libro Jesu Nave præoccupando commemoratum est, aut hic recapitulando⁵.

QUÆSTIO XII.

« ET ascendit Angelus Domini super Clauthmona montem⁶. » Scriptor libri hoc nomine appellavit locum, quia postea scripsit: nam quando Angelus Domini super eum ascendit, nondum sic appellabatur. A ploratione quippe nomen accepit, eo quod græce *κλαυθμός* ploratio

¹ Judic. 1, 27. — ² Ibid. 28. — ³ Josuë xvii, 13. — ⁴ Judic. 1, 34. — ⁵ Josuë xix, 48. juxta LXX. — ⁶ Judic. 11, 1.

dicitur. Ibi enim populus flevit, cum audisset ab hoc Angelo verba Domini vindicantis in eos, quod inobedientes fuissent, quia non exterminaverunt populos secundum præceptum ejus, quibus prævaluerunt, eligentes eos facere tributarios, quam interimere et perdere quemadmodum jusserat Dominus. Quod sive contempto Dei mandato, sive timore fecerint, ne hostes adversum se acrius pugnare pro salute obtinenda quam pro tributo non dando cogere, sine dubio peccaverunt, vel spernendo quod divinitus imperatum est, vel non præsumendo quod eos posset qui imperaverat adjuvare. Quod ideo per Jesum noluit eis dicere, (si tamen adhuc eo vivente jam cœperat fieri, et non potius præoccupando commemoratum fuerat quod illo mortuo fieri cœpit,) quia hoc omnibus voluit exprobrare per Angelum: nondum autem omnes id fecerant vivente Jesu, etsi aliqui forte jam cœperant. Credibilis est tamen nihil tale fieri cœptum vivente Jesu Nave, tantumque terrarum sub illo tenuisse filios Israël, quantum eis ad considendum sufficeret, quamvis in sortibus suis haberent unde crescendo et convalescendo adhuc adversarios exterminarent. Proinde post mortem Jesu, posteaquam prævaluerunt ut hoc possent facere, maluerunt eos habere tributarios secundum voluntatem suam, quam interimere et perdere secundum voluntatem Dei: propter hoc ad eos corripiendos Angelus missus est. Quod vero commemoratum est in libro Jesu Nave, magis existimo præoccupando commemoratum¹, quod post ejus mortem vel futurum esse jam ipse noverat prophetico spiritu, si ab illo liber conscriptus est, qui appellatur Jesu Nave, vel si ab alio scriptus est, jam factum esse sciebat post mortem Jesu, quod in illo libro præoccupando commemoravit.

¹ Josuë xiii, 13, etc.

QUÆSTIO XIII.

Quid est quod Angelus Domini inter cætera divinæ comminationis dicit: « Non adjiciam transmigrare populum, quem dixi ejicere? Non auferam eos a facie vestra, » et erunt vobis in angustias, et dii eorum erunt vobis in scandalum¹: » nisi ut intelligamus nonnulla etiam de ira Dei venire peccata? Ut enim dii gentium, inter quas non a se exterminatas Israëlitæ habitare voluerunt, essent eis in scandalum, id est, facerent eos scandalizari in Domino Deo suo, eoque offenso vivere, indignans hoc comminatus est Deus: quod certe manifestum est magnum esse peccatum.

QUÆSTIO XIV.

« Et dimisit Jesus populum, et abierunt filii Israëli unusquisque in domum suam, et unusquisque in hæreditatem suam, hæreditare terram². » Hoc per recapitulationem iterari nulla dubitatio est³. Nam et mors ipsius Jesu Nave etiam in hoc libro commemoratur⁴, ut tanquam ab exordio cuncta breviter insinuarentur, ex quo eis Dominus dedit terram, et quemadmodum sub ipsis Judicibus vixerint, quæve perpessi sint; atque iterum reditur ad ipsorum Judicium ordinem, ab eo qui primus est constitutus.

QUÆSTIO XV.

« Et surrexit generatio altera post eos, qui non scierunt Dominum, et opera ejus, quæ fecit Israëli⁵. » Exposuit quomodo dixerit, « Non scierunt Dominum, » in illis vi-

¹ Judic. II, 3. — ² Ibid. 6. — ³ Josuë xxiv, 28. — ⁴ Judic. II, 8. — ⁵ Ibid. 10.

delicet præclaris et mirabilibus operibus, per quæ factum est ante illos ut Israëli sciret Dominum.

QUÆSTIO XVI.

« Et servierunt Baal et Astartibus¹. » Solet dici Baal nomen esse apud gentes illarum partium Jovis, Astarte autem Junonis, quod et lingua punica putatur ostendere. Nam Baal Punici videntur dicere Dominum; unde Baalsamen, quasi Dominum cœli, intelliguntur dicere: Samen quippe apud eos cœli appellantur. Juno autem sine dubitatione ab illis Astarte vocatur. Et quoniam istæ linguæ non multum inter se differunt, merito creditur hic de filiis Israëli hoc dicere Scriptura, quod Baal servierunt et Astartibus, quia Jovi et Junonibus. Nec movere debet, quod non dixit Astarti, id est, Junoni; sed tanquam multæ sint Junones, pluraliter hoc nomen posuit. Ad simulacrorum enim multitudinem referri voluit intellectum, quoniam unumquodque Junonis simulacrum Juno vocabatur: ac per hoc tot Junones, quot simulacra intelligi voluit. Varietatis autem causa existimo Jovem singulariter, Junones pluraliter commemorare voluisse. Nam eadem causa plurium simulacrorum etiam Joves pluraliter dici possent. Hoc autem, id est, nomine plurali Junones, in græcis secundum Septuaginta reperimus, in latinis autem singulariter erat. Quorum in illo qui non habebat Septuaginta interpretationem, sed ex hebræo erat, Astaroth legimus; nec Baal, sed Baalim. Quod si forte aliud in hebræa vel syra lingua nomina ista significant, deos tamen alios fuisse constat et falsos, quibus Israëli servire non debuit.

¹ Judic. II, 13.

QUÆSTIO XVII.

I. « ET vendidit eos in manu inimicorum suorum in circuitu¹. » Quæri solet quare dixerit, « Vendidit, » tanquam aliquod pretium intelligatur datum. Sed et in Psalmo legitur : « Vendidisti populum tuum sine pretio² : » et apud Prophetam : « Gratis venditi estis, et non cum argento redimemini³. » Quare ergo venditi, si gratis et sine pretio, et non potius donati ? An forte Scripturarum locutio est, ut venditus etiam qui donatur dici possit ? Hic autem sensus est optimus in eo quod dictum est : « Gratis » venditi estis, » et, « Vendidisti populum tuum sine pretio : » quia illi, quibus tradidisti populum, impii fuerunt, non Deum colendo tradi sibi illum populum meruerunt, ut ipse cultus tanquam pretium videretur. Quod vero dictum est : « Neque cum argento redimemini : » non ait ; « Neque cum pretio, » sed, « Neque cum argento ; » ut pretium redemptionis intelligamus, quale dicit apostolus Petrus : « Non enim argento et auro redempti estis, sed » pretioso sanguine Agni immaculati⁴. » In argento enim Propheta omnem pecuniam significavit, ubi ait : « Non » cum argento redimemini ; » quoniam pretio quidem sanguinis Christi, non tamen pretio pecuniario fuerant redimendi.

II. In eo quod Dominus dicit : « Et ego non apponam » auferre virum a facie ipsorum de gentibus, quas reliquit Jesus filius Nave, et dimisit ad tentandum in eis » Israël, si observabunt viam Domini abire in ea, quemadmodum custodierunt patres eorum, an non : et dimisit Dominus gentes has, ut non auferret illas tunc ; » et non tradidit illas in manu Jesu⁵. » Satis ostenditur

¹ Judic. II, 14. — ² Psal. XLIII, 13. — ³ Isai LII, 3. — ⁴ I Petr. I, 18. — ⁵ Judic. II, 21-23.

causa, quare non Jesus omnes illas gentes bellando deleverit, quia hoc si fieret, non essent in quibus ista probarentur. Poterant autem esse ad utilitatem ipsorum, si tentati in eis, non reprobi invenirentur ; eisque talibus inventis, quales eos esse debere præceperat Dominus, jam gentes illæ auferrentur a facie eorum, si ita viverent, nec bellis eos exerceri oporteret. Verba enim Domini huc usque accipienda sunt. « Propter quod tanta dereliquit gens » hæc Testamentum meum, quod mandavi patribus eorum, et non obedierunt voci meæ : et ego non apponam » auferre virum a facie ipsorum¹, » id est, adversarium. Cætera vero verba scriptoris sunt, exponentis unde dixerat Dominus, non se ablaturum virum de gentibus, quas reliquit Jesus filius Nave. Deinde subjungens qua causa dereliquerit, « Et dimisit, inquit, ad tentandum Israël, si » observent viam Domini abire in ea, quemadmodum » custodierunt patres eorum, an non² : » eos volens intelligi patres custodisse viam Domini, qui fuerunt cum Jesu, id est, eo tempore quo ille vivebat. Generationem quippe alteram superius retulit surrexisse post illos, qui vixerunt cum Jesu³, et ab ipsis cœpisse transgressiones, quæ offenderunt Dominum ; pro quibus tentandis, id est, probandis, relictæ fuerant gentes, nec exterminatæ per Jesum.

III. Deinde ne putaretur hoc Jesus consilio suo tanquam humano egisse, ut gentes illæ relinquerentur, subjungit Scriptura : « Et dimisit Dominus gentes has, ut non auferret illas celeriter ; et non tradidit eas in manu Jesu⁴. » Deinde sequitur : « Et hæ gentes quas reliquit Jesus, ut » tentaret in eis Israël, omnes qui nescierunt omnia bella » Chanaan : verum propter generationes filiorum Israël » docere illos bellum⁵. » Erat ergo ista causa in eorum

¹ Judic. II, 20, 21. — ² Ibid. 22. — ³ Ibid. 10. — ⁴ Ibid. 23. — ⁵ Id. III, 2.

tentatione, ut bellare discerent, id est, ut tanta pietate et obedientia legis Dei bellarent, quanta patres eorum qui Domino Deo etiam bellando placuerunt: non quia optabile aliquid est bellum, sed quia pietas laudabilis et in bello. Quod autem sequitur: « Verum qui ante illos nescierunt » illas: » quid nisi gentes vult intelligi, quas nescierunt bellando qui fuerunt ante istos; quorum tentationi, hoc est, probationi relictæ sunt? Deinde commemorans quæ sint: « Quinque, inquit, satrapias alienigenarum¹; » quas in libris Regnorum manifestius exprimit². Satrapiae autem dicuntur quasi parva regna, quibus satrapæ præerant: quod nomen in illis partibus cujusdam honoris est, sive fuit. « Et omnem, inquit, Chananæum, et Sidonium, » et Evæum inhabitantem Libanum ante montem Hermon usque ad Caboëmath: et factum est, ut tentaretur » in ipsis Israël³; » tanquam diceret, Hoc autem factum est, ut tentaretur in ipsis Israël: « Scire si audient mandata Domini; » non ut sciret Deus omnium cognitor, etiam futurorum, sed ut scirent ipsi, et sua conscientia vel gloriarentur, vel convincerentur, utrum audirent mandata Domini, « Quæ mandavit patribus eorum in manu » Moysi. » Quoniam ergo manifestati sibi sunt, non se obedisse Deo, in iis gentibus quæ ad eorum tentationem, id est, exercitationem atque probationem fuerant derelictæ, propterea dixit Deus vel illa in quibus aperte missus Angelus et locutus expressus est, vel paulo ante, ubi ait: « Propter quod tanta dereliquit gens hæc Testamentum » meum, quod mandavi patribus eorum, et non obedierunt voci meæ: et ego non apponam auferre virum a » facie ipsorum⁴. »

IV. Dictum est autem in Deuteronomio ex persona Dei loquentis de istis gentibus adversariis: « Non ejiciam illos

¹ Judic. III, 3. — ² Reg. VI, 5 et 10. — ³ Judic. III, 3, 4. — ⁴ Id. II, 20

» in anno uno, ne fiat terra deserta, et multiplicentur in » te bestiae feræ: paulatim ejiciam illos, donec multiplicemini, et crescatis, et hæreditetis terram¹. » Poterat hanc promissionem suam servare Dominus erga obediētes, ut exterminatio gentium illarum, crescentibus Israëlitis partibus fieret; cum eorum multitudo terras unde adversarii exterminarentur desertas esse non sineret. Quod autem ait: « Ne multiplicentur in te bestiae feræ, » mirum si non bestiales quodam modo cupiditates et libidines intelligi voluit, quæ solent de repentino successu terrenæ felicitatis existere. Neque enim Deus homines exterminare poterat, et bestias non poterat vel perdere, vel pasci potius non permittere.

QUÆSTIO XVIII.

« Et excitavit Dominus salvatorem Israël: et salvavit » eos². » Deinde velut quæreretur quem salvatorem, « Gothoniel, inquit, filium Cenez. » Accusativum enim casum hic debemus accipere, tanquam diceret Gothonielem. Advertendum est autem quod salvatorem dicat etiam hominem, per quem Deus salvos faciat. Nam « Clamaverunt » filii Israël ad Dominum: et excitavit Dominus salvatorem Israël, et salvavit eos, Gothoniel filium Cenez, fratrem Caleb juniorem ipsius: et exaudivit eos³. » Inter illa autem quæ appellantur *ὑπερβατά* hoc genus rarum est, quoniam habet et illud quod Græci vocant *ὑπερολογίαν*. Quod enim ait postea: « Et exaudivit eos, » si prius ponatur, fit sermo lucidior. Nam ordo est: Et clamaverunt filii Israël ad Dominum, et exaudivit eos, et excitavit Dominus salvatorem Israël. » Deinde quod hic interpositum est, « Et » salvavit eos, » et postea dictum est, « Gothoniel, » aut « Gothonielem filium Cenez, » si ita diceretur, planius

¹ Exod. XXIII, 29. — ² Judic. III, 9. — ³ Ibid.

fieret, « Et excitavit Dominus salvatorem Israël Gothoniel » filium Cenez, et salvavit eos. »

QUÆSTIO XIX.

QUADRAGINTA annos quievisse terram promissionis a bellis sub Gothoniele Judice Scriptura testatur¹: quantum temporis primordia Romani imperii sub Numa Pompilio tantummodo rege pacata habere potuerunt.

QUÆSTIO XX.

QUÆRI potest, utrum mentitus fuerit Aod Judex, quando occidit Eglom regem Moab. Cum enim solus soli insidiaretur ut eum percuteret, hoc illi ait: « Verbum occultum » mihi est ad te, rex²: » ut ille a se omnes qui cum illo fuerant removeret. Quod cum factum esset, iterum dixit Aod: « Verbum Dei mihi ad te, rex³. » Sed potest non esse mendacium, quandoquidem verbi nomine solet etiam factum appellare Scriptura: et revera ita erat. Quod autem dixit: « Verbum Dei, » intelligendum est hoc illi Deum ut faceret præcepisse, qui eum populo suo excitaverat salvatorem, sicut illis temporibus talia fieri divinitus oportebat.

QUÆSTIO XXI.

MERITO quæritur, quomodo fuerit « Exilis valde rex » Eglom, et concluderint adipēs vulnus⁴, quando percussus est. Sed intelligendum est ea locutione dictum, quæ solet a contrario intelligi, sicut dicitur lucus, quod minime luceat; et abundare respondetur, quod non est; et benedixit regi, pro maledixit, sicut scriptum est in Regnorum libro de Nabuthe⁵. Nam in ea interpretatione quæ non

¹ Judic. III, 11. — ² Ibid. 19. — ³ Ibid. 20. — ⁴ Ibid. 17. — ⁵ 3 Reg. XXI, 10, 13.

secundum Septuaginta, sed ex hebræo est, ita invenimus: « Erat autem Eglom crassus nimis¹. »

QUÆSTIO XXII.

« Et exiit Aod foras, et transiit observantes, et clausit » januas domus superioris super eum, et coarctavit². » Hoc recapitulando dictum est, quod fuerat prætermissum. Nam prius hoc fecisse intelligendum est, et sic de superioribus descendisse, et transiisse observantes.

QUÆSTIO XXIII.

QUOMODO pueri regis Eglom clavi aperuerint quod Aod clavi non clauserat, potest movere³: aut si ille clavi clauserat, quomodo secum eam non auferret, ut isti nec clavi aperire possent. Proinde aut alia clavis allata est, aut tale clausuræ genus fuit quod sine clavi posset claudi, nec sine clavi aperiri. Nam sunt quædam talia, sicut ea quæ veruclata dicuntur.

QUÆSTIO XXIV.

SUB judice Aod octoginta annos pacem habuit Israël in terra promissionis⁴, duplicato scilicet tempore quam fuit memorabile sub Romanorum rege Numa Pompilio.

QUÆSTIO XXV.

« Et post eum surrexit Samegar filius Aneath, et percussit alienigenas in sexcentos viros, præter vitulos » boum; et salvavit Israël⁵. » Quomodo post Aod iste pro Israël pugnaverit, et dictus sit salvasse Israël, potest esse quæstio. Non enim rursus fuerant captivati, vel jugo servitutis innexi. Sed intelligendum ita dictum, « Salvavit, »

¹ Sic habet Vulgata nostra. — ² Judic. III, 23. — ³ Ibid. 25. — ⁴ Ibid. 30. — ⁵ Ibid. 31.